

DİJİTAL DÜNYANIN SİBER ZORBALIK TEHLİKESİNE KARŞI ANNE BABALARA TAVSİYELER

Öğretmen–Yazar Yusuf YILDIRIM

Çocuğumun siber zorbalığa maruz kaldığını nasıl anlarım? Siber zorbalığa maruz kalmış çocuğuma nasıl destek olmalıyım? Siber zorbalık tehlikesine yönelik benzer sorunları yaşamış ve bu sorunlara çözümler üretmiş anne babaların deneyimleri nelerdir?

Bu soruların yanıtlarını bulmak için 2016 yılından itibaren başlattığım araştırma projemi, 2018 yılından beri de bulunduğum tüm platformlarda, her fırsatta seminerlerle okul okul gezerek, sosyal medya platformlarından ve 21. yüzyılda çocuk yetiştiren tüm anne babalara ithaf ettiğim kitabım ile anne babalara edindiğim tüm bilgi birikimimi paylaşıyorum. Siz Gönül Dergisi okurlarına özel olarak bu yazımda “siber zorba-

lık” konusunu en özet ve yalın hali ile bilimsel veriler ışığında ele alacağım.

Dijital Kültürde Çocuk Yetiştirmek Projesinin Kısa Öyküsü

2016 senesinde Eskişehir’de yöneticilik yaptığım okulda bir öğrencimin velisi, çocuğunun sınıf arkadaşını şikâyete gelmişti. Şikâyet konusu özetle; “velinin, çocuğunun istemediği halde izinsiz olarak fotoğrafının çekilmesinden, sosyal medyaya yüklenmesinden ve çocuğunda arkadaşları tarafından alay konusu olmanın yaşattığı psikolojik bunalımdan şikâyetçi olmasıdır”. Velinin ifadesinden anladığıma göre, olay çocukça bir şaka ile başlayıp sosyal medyanın etkisi ile tüm okula yayılarak mağdur öğrencinin

psikolojisini alt üst eder boyuta gelmişti. Yöneticilik yaptığım süre içerisinde teknoloji bağımlılığı ve siber zorbalık konularında karşılaştığım birçok olay sonucunda bir öğretmen olarak anne babalara daha iyi nasıl rehber olabilirim sorusunun yanıtını bulmak adına okumalar ve araştırmalar yaptım. Araştırmalarımın edindiğim deneyimleri valilikten aldığım izinle okul okul gezerek velilerle paylaşmaya başladım. Ulaşamadığım

Çocuğumun siber

zorbalığa maruz

kaldığını nasıl anlarım?

Siber zorbalığa maruz

kalmış çocuğuma nasıl

destek olmalıyım? Siber

zorbalık tehlikesine

yönelik benzer sorunları

yaşamış ve bu sorunlara

çözümler üretmiş anne

babaların deneyimleri

nelerdir?

Sosyal Medya Hesaplarıma Anne Babalardan Siber Zorbalık konusunda gelen ve paylaşma izni aldığım örnek iki kısa mesaj

“Kızım bu yaz karne hediyesi olarak benden tablet istedi. Ben de imkânlarım olmasına rağmen erken yaşta çocuklarımın teknoloji ile buluşmasını hiç istemiyordum. Eşim, alalım kızımıza bir tablet. Neden inat ediyorsun ki diye sordu. O zamanlar her çocuğun elinde bir tablet vardı. Ben de çocukların gelişim çağında bilgisayar, cep telefonu, tablet ile uzun saatler vakit geçirmesinin zararlarıyla (gelişimi ve öğrenmeyi olumsuz etkilemesi, obezite ve saldırganlığa sebep olması, radyasyon emisyonu vs.) ilgili çok sayıda araştırma raporlarını eşime okuttum ve internet ortamından konu ile ilgili televizyon haberlerini izlettim. Kızım, ama bütün sınıf arkadaşlarımın elinde tablet olduğunu söyledi. Ben de en yakın veli toplantısında velilere okuduğum bilimsel raporlardan ve izlediğim televizyon haberlerinden bahsettim. Veli toplantısında velilere yönelik onca konuşmamdan sonra buna rağmen çocuğunu teknolojiden uzak tutmak için çaba göstereceğini söyleyen çok az sayıda anne baba oldu. Aksine çocuğuna karne hediyesi olarak tablet almamda sakınca olmadığını söyleyen anne baba sayısı hiç de az değildi. Toplantıdan bir süre sonra kızımın sınıfında mavi balina intiharı yaşandı (Hüseyin YAVUZ – Yönetici).”

“Bir oğlum ve bir kızım var. İkisi de ortaokulda okuyor. Geçen gün kızımın odasından ağlama sesleri geliyordu. Yanına gittim. Kızım bir şey mi oldu? Hadi anlat annene dedim. Anne dedi. Beni kimse sevmiyor! Bunu da nereden çıkartıyorsun, biz seni çok seviyoruz dedim. Kızım, hayır

velilere de erişebilmek için sosyal medya hesaplarımdan yaptığım seminerlerin videolarını ve tavsiyeleri paylaştım. 2 sene süren araştırmalarımı “Dijital Kültürde Çocuk Yetiştirmek” isimli kitapta derledim. @DijitalAnneBaba kullanıcı adı ile Instagram ve Facebook ortamında, akademi-online kanalından da (youtube.com/akademionline) Youtube ortamında paylaşımlarıma devam ediyorum.

Not: Dijital Kültürde Çocuk Yetiştirmek isimli seminerlerimden birini izlemek isterseniz, akıllı telefonunuzla yandaki QR kod okuyucu uygulamamızdan ya da <https://youtu.be/65l9XIZJh1A> erişim adresinden videoyu izleyebilirsiniz.

anne arkadaşlarım beni sevmiyor, dedi. Peki, bunu nasıl anladın diye sorduğumda, akıllı telefonunu bana uzattı. Babasının yeni aldığı elbisesi ve yeni saç stili ile çektiği öz çekim fotoğrafının beğeni sayısını bana gösterdiğini anladım. Fotoğraf sosyal paylaşım sitesinde 5 beğeni almıştı. Ve hiç yorum yazılmamıştı. Oğlum ise iyice oyun bağımlısı oldu. İnternet üzerinden oynanan oyunlardan oynuyor. Kızım, anne senin oğlun çok şiddet içerikli oyunlar oynuyor demişti. Oğlumu oyunun başından alamıyorum. Son günlerde iyice hırçınlaştı. Müdür yardımcısı okula çağırdı geçen ay sınıfta bir arkadaşı ile kavga etmiş. Kavga bir sosyal paylaşım sitesi üzerinden başlamış. Müdür yardımcısı, sosyal paylaşım sitesi üzerinde birbirleri ile ilgili yazdıkları yorumları gösterince utandım. Evlatlarımı tanıyamaz oldum. Çocuklarıma nasıl yardımcı olabilirim bilmiyorum.

Ne yapabileceğimi bilmiyorum (Serpil ŞAFAK - Öğretmen)''

Çocuklarımızı tehlikelerden koruyabilmenin tek yolu onları sağlıklı birer birey olarak yetiştirebilmekten geçiyor.

Sosyal bir varlık olan insan, doğumundan itibaren ebeveynleri tarafından sosyalleşebilmesi, çevresi ile iletişim ve etkileşim kurabilmesi için yetiştirilmeye başlar. Eğer anne baba, çocuk yetiştirme süresince çocukları ile olumlu iletişim kurar, çocuklarını dinler, çocuklarının gereksinim ve ihtiyaçlarını göz önünde bulundurarak alınan kararlarda söz sahibi olma imkânı verilerse, çocuklarının davranışlarında anne babalarını rol model almalarını ve olumlu kişilik gelişimi kazanmalarını sağlayabilirler. Olumlu kişilik gelişimi de çocukların ilerleyen yıllarda karşılaşılabileceği tehlikelere karşı aile içi iletişim kanallarını sürekli

açık tutulmasını sağlayarak karşılaşılan tehlikeleri ailenin birlikte aşması için büyük kolaylık sağlayacaktır.

Birbirleriyle iletişim ve etkileşim kurarak sosyalleşen insanlardan bir araya gelen toplum, insanların davranış ve inanışlarını etkileyen ve kültür adı verilen kendine özgü değerler bütününe sahip olur. 21. yüzyıl dijital yaşamında, İnternet teknolojisinin bir iletişim aracı olarak küresel anlamda yaygın kullanılmaya başlaması ile bireylerin yaşamlarını veri tabanları, çevrimiçi hesaplar içerisinde sürdürdükleri maddi değerler bütünü olarak tanımlanan dijital kültür insanların yaşamlarını ve inançlarını etkilemeye başlamıştır.

Dijital dünyada insanlar, iletişim kurmak için dijital ortamları kullanmakta ve bu ortamlarda bireysel varlığını dijital kültürün getirdiği değerlere göre yaşamaktadır. Sosyal medya, günümüzde insanların iletişim kurmak amacıyla kullandığı dijital ortamlara verilen genel addir. 2019 yılında yayınlanan İnternet ve sosyal medya kullanım istatistiklerine göre, aktif sosyal medya kullanıcısı olarak Dünya nüfusunun %45'i, günlük ortalama 2 saat 16 dakika, Türkiye nüfusunun %63'ü, günlük ortalama 2 saat 46 dakika sosyal medya kullanmaktadır (Hootsuite ve Wearesocial, 2019).

Çocukların dijital teknolojileri günlük kullanım sıklığını belirlemek amacıyla ile yürüttü-

Grafik. Günlük Teknoloji Kullanım Sıklığı

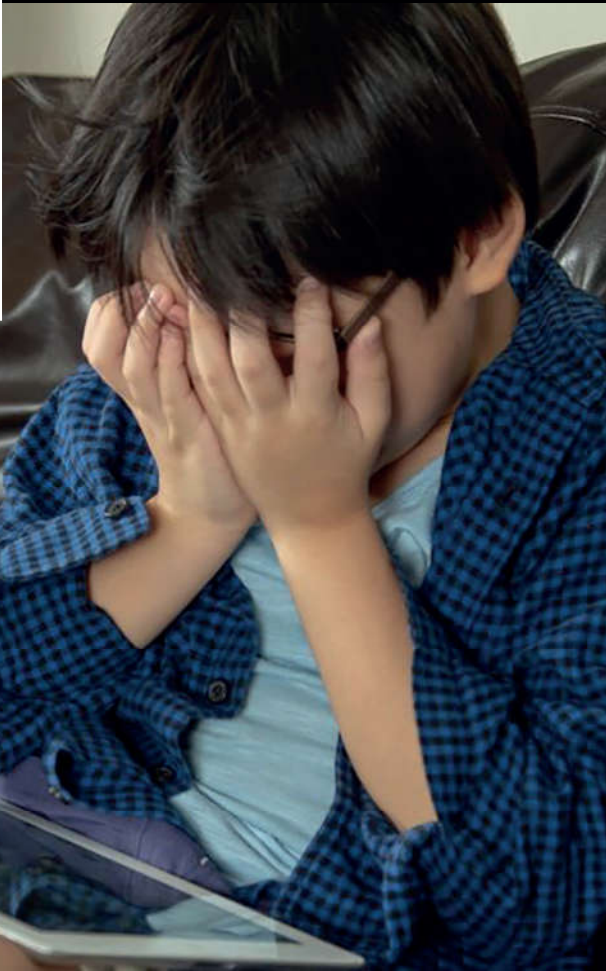
ğüm "Acaba Teknoloji Bağımlısı mıyız?" başlıklı TÜBİTAK 4006 projesi kapsamında, 445 ortaokul öğrencisi ve 370 ortaokul öğrenci velisi ile yaptığım anket sonuçlarına göre; kendi görüşlerine göre öğrencilerin %59'u, veli görüşlerine göre çocuklarının %52'si günde ortalama 2 saatten fazla dijital teknolojileri kullandıkları belirlenmiştir. Bu oranlar grafikte görülebilmektedir.

Biz araştırmacılar çocukların yaşadığı sorunların temelinde bilişim teknolojilerini kullanım amacı dışında bilinçsizce uzun süre kullanmalarının yattığını artık biliyoruz. Şöyle etrafımıza baktığımızda çevremizdeki birçok insanın

bilişim teknolojilerinin sunduğu yaratıcı, iş birliğine dayalı birçok işlevsel özelliğini kullanmadıklarını rahatlıkla gözlemleyebiliriz. Amacı dışında, bilinçsizce ve süre sınırlaması olmadan kullanılan teknolojilerin çocuklar için fırsattan çok tehlike oluşturduğu bugün araştırmacılar tarafından kabul edilmiş bir bulgudur.

Televizyon (ekran), internet, sosyal medya ve dijital oyunlar, biz anne babaların hayatında büyük bir yer kaplamaktadır. Kimi anne babanın hayatında bu dijital teknolojiler alışkanlık kimi anne babanın hayatında ise bir bağımlılık haline gelmiştir. Anne babanın davranışlarını önce taklit sonra örnek olarak davranış haline getiren çocuklarımız ise anne babalarının hayatlarında bıraktığı boşlukları bu teknolojiler ile doldurmaya, bilinçsizce ve uzun süre bu teknolojileri kullanarak da bu teknolojilere bağımlı hale gelmektedirler. Psikolojik ve sosyal davranış bozukluklarının temelini oluşturan teknoloji bağımlılığı televizyon gibi tek yönlü ve pasif, bilgisayar, internet gibi çift yönlü ve aktif olmaktadır. Çocuklarımızın psikolojik ve sosyal karakteri, gelişimini tamamladığı yaşa kadar şekillenmektedir.

Unutulmamalıdır ki, "Eğer bir çocuk, dijital kültürün benimsendiği bir aile içinde yaşıyorsa, dijital yaşamın kendinden beklediği gelişim, deneyim ve becerileri bir ömür nasıl kazanabileceğini; sanal

dünya kadar gerçek dünyanın da yaşamaya değer bir yer olduğunu öğrenir (Yusuf YILDIRIM - Öğretmen Yazar)''.

Anne ve babalara; teknoloji bağımlılığı ve siber zorbalık gibi dijital kültürün tehlikelerine karşı teknoloji kullanım kültürü oluşturma, dijital kültür içinde yetişen çocukların sorunları ve ailelerin sorumlulukları konularında bilimsel bilgiler sunmak, yaşanmış somut örneklerle dijital kültürün tehlikelerine yönelik benzer sorunları yaşamış ve bu sorunlara çözümler üretmiş anne babaların deneyimlerini paylaşmak, çocuk psikologları ve psikolojik danışmanların tavsiyeleri ile çocuklarına dijital yaşamda rehber olabilmeleri için yardımcı olmak amacıyla "Dijital Kültürde Çocuk Yetiştirmek" adı ile bir kitap yazdım.

Dijital Kültürde Çocuk Yetiştirmek isimli yazdığım kitabımda, anne babalar tarafından çocuklarının teknoloji kullanım deneyimlerinin aile içinde tartışılarak takip edilmediği, kısacası aile içi bilinçli ve güvenli teknoloji kullanım kültürü kazandırılmadığında, çocukların tehlikeler ile her an maruz kalabildiklerini, bu tehlikelerin de çocukların ileriki yaşlarda kalıcı davranış sorunlarına dönüşebileceğini açıkça ortaya koymaya çalıştım. Kitabımda paylaştığım araştırmamda çocuk psikologlarına ve psikolojik danışmanlara, "Dijital kültür içinde yetişen çocukları ne gibi tehlikeler beklemektedir?" sorusu sordum. Uzmanların verdiği yanıtlara göre, dijital kültürün tehlikeleri, çocukların psikolojik ve sosyal sorunlar yaşamalarının temelinde yatan siber zorbalığa maruz kalabilmesi, televizyon, sosyal medya ve dijital oyun bağımlılığıdır". Bu araştırmamda 6 çocuk psikoloğu ve 20 psikolojik

danışman, çocuklarımızı bekleyen en büyük tehlikenin siber zorbalık olduğunu belirtmişlerdir.

Kocaeli Üniversitesi İletişim Fakültesi Gazetecilik Bölüm Başkanı Prof. Dr. Emel Baştürk Akça tarafından yapılan araştırma sonuçları yaptığım bu araştırmayı destekler niteliktedir. Akça tarafından yapılan araştırma sonucuna göre, Türkiye'de siber zorbalığa maruz kalma oranı yüzde 20-25 civarında ve her 5 çocuktan 1'i siber zorbalık mağdurudur.

Araştırmamda çocuk psikologları ve psikolojik danışmanları tarafından dikkat çekilen tehlikeler, Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu (BTK) tarafından yaptırılan İnternetin Bilinçli ve Güvenli Kullanımı Saha Araştırması sonuçlarında da benzer şekilde ifade edilmektedir. BTK tarafından yaptırılan İnternetin Bilinçli ve Güvenli Kullanımı Saha Araştırması sonuçlarına göre; anne babaları kaygılandıran durumların başında, çocukların dijital ortamlarda aşırı zaman geçir-

mesi, bağımlılık, ve siber zorbalık geliyor. Anne babaların oldukça büyük bir kısmının "İnternetin güvenli kullanımı ve İnternetteki riskler" hakkında yeterli bilgiye sahip olmadığı görülüyor (BTK, 2018).

Peki, uzmanlar tarafından Türkiye'de çocukları bekleyen en büyük tehlike olarak kabul edilen siber zorbalık nedir? Siz Gönül Dergisi okurlarına özel olarak "siber zorbalık" konusunu en özet ve yalın hali ile bilimsel veriler ışığında ele alacağım.

Not: Siber zorbalık nedir sorusunun yanıtını görsel olarak izlemek isterseniz, akıllı telefonunuzla yandaki QR kod okuyucu uygulamasından ya da https://youtu.be/zAZLnb9_YGE erişim adresinden videoyu izleyebilirsiniz.

Siber zorbalık; zorbaca davranışların, tekrar tekrar, rahatsızlık vermek amacıyla bilgi

ve iletişim teknolojileri kullanılarak yapılması, internet kullanımının yaygınlık kazanmasıyla birlikte önem kazanan rahatsızlık içerici davranışlardır (Gencer, 2017). Çeşitli şekillerde görülebilen siber zorbalık, internetteki web siteleri, bloglar, sosyal paylaşım siteleri aracılığıyla yapılabildiği gibi, bluetooth, akıllı telefonlar aracılığıyla da yapılabilmektedir. Sosyal paylaşım sitelerinin artmasıyla birlikte (facebook, twitter, instagram, vb) ve cep telefonlarındaki mesajlaşma programları aracılığıyla siber zorbalık davranışları da sıklıkla görülebilmekte ve kişilerin sosyal hayatlarını olumsuz etkileyebilmektedir.

Siber zorbalık davranışı pek çok olumsuz sonucu da beraberinde getirebilmektedir. Siber zorbalığa maruz kalan çocuklar siber zorbalık davranışının sonucunda (Yıldırım, 2018);

* Yoğun öfke, üzüntü, mutsuzluk, kızgınlık gibi duygular yaşayabilmekte, bu duyguların yanında çaresizlik, dışlanma, hayal kırıklığı, savunmasızlık, depresyon, anksiyete...

* Okula gitmeme, içine kapanma, sosyal iletişimi engellemekte, sosyal çevreye uyumu güçleştir-

mekte, arkadaşlık problemlerine yol açmakta, kişinin kendine olan öz saygısını azaltmakta, dışlanmışlık ve çaresizlik duygularını yaşatmakta.

* Uzun dönemli siber zorbalık davranışına maruz kalan bazı çocuklarda depresyon, intihar gibi olaylara bile rastlanabilmektedir.

Araştırmamda veri topladığım 6 çocuk psikoloğu ve 20 psikolojik danışman, çocukların birer siber zorba ya da siber zorbalık mağduru olmasını engellemek için ailelerin izlemesi gereken stratejileri şu şekilde özetlemektedir.

* Okul yönetimi, sınıf öğretmeni, rehber öğretmenler ve çocuğunuzla sürekli diyalog içerisinde olun.

* Siber zorbayı sayfanın yöneticisine ve yetkililere şikâyet edin.

* Siber zorbanın paylaşım ve mesajlarını delil olarak saklayın.

* Siber zorbanın sınıf arkadaş olduğunu öğrenirseniz, velisiyle ve rehber öğretmeniyle iletişime geçin.

* Çocuğunuzun gün içinde sanatsal, kültürel ve sportif etkinliklere daha fazla zaman ayırmasını sağlayın.

* Çocuğunuz siber zorbalığa uğradığında durumu sizinle ya da öğretmenleriyle paylaşmasını sağlayın.

Kaynak:

BTK (2018). *İnternetin bilinçli ve güvenli kullanımı saha çalışması raporu*. 26.10.2018 tarihinde (<http://www.guvenliweb.org.tr/dosya/oZPyg.pdf>) adresinden edinilmiştir.

BTK (2017). *Sosyal medya kullanımını yaş sınırlamaları*. 05.01.2018 tarihinde <http://www.guvenliweb.org.tr/galeri-detay/sosyal-medya-kullanimi-yas-sinirlamalari> adresinden edinilmiştir.

Gencer, H. (2017). *Ortaokul öğrencilerinde internet bağımlılığı ve siber zorbalık davranışları ile ilişkili değişkenlerin incelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Cumhuriyet Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sivas.

Hootsuite ve Wearesocial (2019). *Global Digital Report in 2019*. 30.03.2019 tarihinde <https://wearesocial.com/global-digital-report-2019> adresinden edinilmiştir.

TÜİK (2018). *Türkiye İstatistik Kurumu hanehalkı bilişim teknolojileri kullanım araştırması sonuçları*. 26.10.2018 tarihinde <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=27819> adresinden edinilmiştir.

Yıldırım, Y. (2018). 21. Yüzyıl Anne Babalarının Başucu Kitabı: Dijital Kültürde Çocuk Yetiştirmek. Eskişehir: Nisan Kitabevi. ISBN: 978-605-9393-41-6.

